

УДК 343.98: 316.6

DOI <https://doi.org/10.32782/ln.2025.25.38>**Подобний О.О.***доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри кримінального права,
процесу та криміналістики,
Міжнародний гуманітарний університет***Мурашко А.С.***аспірантка кафедри криміналістики,
детективної та оперативно-розшукової діяльності,
Національний університет «Одеська юридична академія»*

ПРОФІЛЮВАННЯ ТА МОДЕЛЮВАННЯ ЯК СКЛАДОВІ ПЛАНУВАННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ: ДЕСКРИПТИВНИЙ ТА ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТИ

Постановка проблеми. Розслідування злочинної діяльності як складне та динамічне явище перебуває в кореляційній залежності між проявами такої поведінки та її наслідками. В розрізі окресленої проблематики першочергового значення набуває вибір оптимальної стратегії і тактики, що буде використовуватися суб'єктом кримінального переслідування. Так, непоодинокими є випадками, коли в науковій літературі та на практиці поняття «профілювання» та «моделювання» фактично використовуються як синоніми, тим самим спонукаючи до системного дослідження вказаних феноменів задля формування несуперечливого розуміння під час їхнього використання як у практичній діяльності, так і наукових досліджень відповідного спрямування задля переосмислення усталених парадигм, що зазвичай використовуються у досудовому розслідуванні кримінальних правопорушень.

Стан дослідження проблематики. Вивчення методології профілювання, моделювання та формулювання окремих рекомендацій, спрямованих на окреслення методів, що дозволяють виявити специфічні ознаки, притаманні людині, які вирізняють її з-поміж інших не лише тих, що займаються спорідне-

ним родом діяльності та/або проживають на одній місцевості тощо, привертало увагу науковців та практичних працівників протягом багатьох років.

Теорію та методологію криміналістичного прогнозування розроблено ще в 1999 р. академіком В. А. Журавлем [1], який цей термін розглядає в трьох площинах: 1) як окреме криміналістичне вчення; 2) як галузь правового (юридичного) прогнозування; 3) як спеціальну діяльність щодо реалізації положень теорії криміналістичного прогнозування на практиці за допомогою найбільш ефективних прогностичних методів і спрямовану на побудову прогнозів щодо визначення основних тенденцій, шляхів розвитку криміналістичних об'єктів пізнання, їх стану в майбутньому [2, с. 204].

Останніми монографічними дослідженнями проблематики моделювання та профілювання є:

– монографія В. Г. Лукашевича та О. В. Юнацького «Моделювання у криміналістиці та пізнавальній діяльності слідчого», 2008 р. [3], де вперше у вітчизняній криміналістиці було здійснено системне теоретичне обґрунтування моделювання як самостійного методу пізнання, розроблено класифікацію

видів моделей (мисленнєвих, матеріальних, інформаційних), доведено їхню ефективність у плануванні та версійній діяльності слідчого;

– дисертація В. М. Філоненка «Психологічні особливості злочинців-рецидивістів корисливого та насильницького типів», 2015 р. [4], у якій, зокрема, запропоновані елементи психологічного профілювання рецидивістів, які можуть бути використані у криміналістичній практиці для ідентифікації, прогнозування й попередження повторних кримінальних правопорушень;

– монографія М. А. Лепського «Профайлінг злочинця та політика», 2024 р. [5], у якій в рамках міждисциплінарного дослідження на основі авторської концепції соціопсихобіоніки розв’язується проблема цілісного підходу визначення суттєвих рис характеру особистості у поєднанні біологічного, психічного та соціального у поведінці та діяльності людини.

– дисертація М. В. Дідковської-Бідюк «Психолого-правові засади використання профайлінгу в діяльності Національної поліції», 2021 р. [6], у якій комплексно розглянуто профайлінг у роботі провідного правоохоронного органу, визначено його правові та психологічні підстави, розроблено рекомендації щодо використання у протидії злочинності.

Визначними науковими доробками щодо дослідження методології профілювання та моделювання під час розслідування різних категорій кримінальних правопорушень відзначаються праці Ю. Волинського-Басманова, Г. Гетьмана, Р. Герасимова, К. Калюги, Й. Мерзлікіна, Є. Черкасова та інших вчених.

Метою статті є визначення сутності профілювання та моделювання як складових планування розслідування кримінальних правопорушень.

Виклад основного матеріалу дослідження. В літературі непоодинокими є випадки ототожнення поняття «профілювання» та «моделювання», так, наприклад, зазначається, що «метод моделювання (профілювання) надає слідчому можливість від-

шукувати в ситуаціях невизначеності та відсутності інформації найбільш ефективні шляхи збирання, дослідження та оцінки доказів. Моделювання є методом, в основу якого покладено процес побудови, аналізу та використання моделей цих об’єктів як засобу отримання інформації для виконання завдань кримінального судочинства» [7].

В межах нашого наукового пошуку ми спробуємо провести паралелі між поняттями «моделювання» та «профілювання», розробивши на основі цього аксіомологічне визначення вищезазначених категорій, створивши систему узагальнень, побудовану на спільних та відмінних рисах зазначених понять, що можуть використовуватися суб’єктом розслідування під час кримінального провадження.

Так, розпочинаючи аналіз, на наш погляд, доцільно дослідити вже наявні в науковій доктрині визначення категорій «моделювання» та «профілювання».

Останніми роками в криміналістиці доволі поширеним є використання поняття «цифрова криміналістика», здебільшого це пов’язано з тим, що розвиток технологій і триваюча діджиталізація стали поштовхом для утворення новітніх галузей криміналістичної техніки, що доволі ефективно рекомендують себе під час досудового розслідування [8].

Варто звернути увагу на дослідження Р. Герасимова, який вказує, що «у криміналістичних моделях, які відтворюють процес вчинення злочину, в якості першого елемента структури злочину необхідно досліджувати особу злочинця; другого – поведінку злочинця у поєднанні його внутрішньої (суб’єктивної) та зовнішньої (об’єктивної) сторін; третього – навколишнього середовища, з яким взаємодіє злочинець, що містить предмет посягання та відтворює злочин у вигляді матеріальних та ідеальних слідів. Отже, елементи складу злочину досліджуються у криміналістичних моделях не в кримінально-правовому розумінні, а в іншій інтерпретації, яка забезпечує власне криміналістичне пізнання злочину» [9, с. 253]. Продовжуючи, автор наголошує,

що «модельовання та планування допомагають виконувати однакові завдання у процесі розслідування злочинів. Однак реалізація методу модельовання на практиці відображується за допомогою знаків, схем, малюнків» [9, с. 255].

Водночас Л. Кирилова підкреслює, що «профілювання в криміналістиці – це методологічний інструмент, який використовується для аналізу та розуміння профілю злочинця на основі зібраних даних та доказів» [10].

У свою чергу А. Гупалюк акцентує увагу на тому, що «кримінальне профілювання є лише додатковим інструментом серед різноманітних інструментів, які можуть використовувати слідчі для розкриття справ про серійні вбивства, вбачає, що воно може зробити важливий внесок у розслідування. Наприклад, послідовний підпис вбивці, мотиви, які спонукали його здійснювати вбивства, використання певних предметів, які відомі лише деяким людям, методи вбивства або розчленування тіла, які вимагають знань, властивих лише певним професіям, і більше» [11, с. 675].

Проте, на наш погляд, вказана теза є доволі суперечливою, зважаючи на цілковито обмежене коло протиправних діянь, під час яких може використовуватися криміналістичне профілювання. Так, наприклад, є можливість використання профілювання під час розслідування державної зради, маючи на увазі при цьому, що ефективною методологією під час такого досудового розслідування є використання інформаційного профайлінгу [8], під яким, на нашу думку, необхідно розуміти сукупність методик оцінювання інформації, що знаходиться у соціальних мережах, інших засобах, які використовуються для обміну чи розміщення інформації, задля діагностики та формування «портрета» особи, яка розміщує такого роду інформацію [12, с. 473; 13, с. 482]. Водночас, на наше переконання, модельовання та профілювання хоча і є дещо різними за своїми завданнями та структурою діяльністю, проте є моделями методики розвідувальної аналітики, що використовується

правоохоронними органами, зокрема під час досудового розслідування у час широкого використання кіберпростору як середовищем, так і способом вчинення злочину [див.: 14-15].

Так, повертаючись до аналізу вищезгаданих аспектів, спільним для цих двох (модельовання та профілювання) понять є те, що головною метою окресленої діяльності є побудова ідеальної моделі вчиненого кримінально-караного діяння – вузьке поняття. Тобто профілювання та модельовання виступають методологією аналітичної діяльності, направленою на побудову у свідомості суб'єкта розслідування ідеальної послідовності вчинення та/або планування злочинного діяння зазвичай в його ретроспективі.

У більш *широкому* розумінні, на наш погляд, можна зазначити наступне:

по-перше, модельовання передбачає побудову версії та припущення суб'єктом розслідування злочинної діяльності того, що відбувалося на місці скоєння та/або виявлення наслідків злочинної діяльності (у навчальній літературі відзначається, що «у криміналістиці використовують багато видів модельовання: уявне (наприклад, під час розробки слідчих версій і планування розслідування), фізичне (створення матеріальних моделей макетів, муляжів, предметів-аналогів), математичне (модельовання умов протікання процесів і явищ за допомогою відповідних розрахунків)» [16]), проте у випадку профілювання розглядається не лише ретроспектива вчиненого діяння, а суб'єкт розслідування намагається буквально у подальшій перспективі визначити наступні діяння злочинця, передбачаючи при цьому його подальші кроки та визначаючи його наступних жертв;

по-друге, суб'єктом модельовання може виступати слідчий та/або працівник оперативного підрозділу, у випадку профілювання – це має бути спеціально навчена особа (спеціаліст-профайлер), яка володіє спеціальними знаннями, зокрема в галузі поведінкових наук, що знається на фізіології людини, за

допомогою доволі незначних деталей здатна прораховувати майбутні дії злочинця та за допомогою наявної слідової картини відтворити подію злочину. Водночас відмінюється і процес аналітичної діяльності, здійснюваний слідчим/працівником оперативного підрозділу та спеціалістом-профайлером. Головна відмінність роботи спеціаліста-профайлера від діяльності слідчого чи працівника оперативного підрозділу полягає в тому, що перший не займається безпосередньо самим розслідуванням злочину, він намагається відтворити у своїй свідомості подію злочину задля формування «портрета» особи злочинця, зрозуміти хід його думок, мотиви його діяльності задля складання його профілю, що в подальшому надасть змогу сформулювати припущення щодо подальших епізодів злочинів, визначення потенційних жертв та звуження кола підозрюваних. Тобто головна задача спеціаліста-профайлера полягає в аналітичній роботі та допомозі слідчому у розслідуванні злочину. У своїх попередніх дослідженнях ми приділяли увагу спеціалісту-профайлеру як суб'єкту забезпечення розслідування та визначили його функціональну спрямованість [док. див.: 17], тому не будемо зупинятися на цьому своїй увазі в межах зазначеної наукової роботи;

по-третє, зважаючи на реальну нерегламентованість статусу спеціаліста-профайлера чинним законодавством України, він не є працівником правоохоронного органу та не відноситься до жодних структурних підрозділів останнього. Отже, можна констатувати, що на нього не поширюються види відповідальності, передбачені для відповідних посадових осіб, тому помилки, викладені під час формування профілю особи не несуть за особою дисциплінарної відповідальності, на відміну від діяльності слідчого та працівника оперативного підрозділу, які несуть відповідальність за результати, способи та методи ведення розслідування.

Зважаючи на розвиток цифрових технологій та триваючу цифровізацію багато пошу-

кової інформації можна отримати з відкритих джерел, тих самих соціальних мереж, що багато в чому може допомогти під час проведення розслідування, починаючи від збору інформації щодо особи злочинця, його кола оточення, захоплень та місця проживання, те саме стосується і особи/родини жертви потерпілого тощо. На сьогодні моделювання за допомогою відкритих джерел інформації передбачає, що слідчі «повинні мати належну підготовку та технічні навички для виконання діяльності, якою вони займаються. Вони повинні вести діяльність в Інтернеті професійно та етично, уникаючи привласнення чужої роботи; висловлюючи подяку всім, хто бере участь у розслідуванні (коли це безпечно робити та за бажанням учасників); і точно повідомляючи дані, включаючи визнання будь-яких прогалин, які можуть існувати в онлайн-контенті. Слідчі, що ведуть розслідування з використанням даних у відкритому доступі, та процеси розслідування також повинні залишатися гнучкими, адаптуватися до нових розробок та застосовувати нові технології та методи у відповідних випадках. Крім того, організації та слідчі групи повинні мати механізми для забезпечення послідовного впровадження та дотримання процедур. ... Усі особи, які проводять розслідування в Інтернеті, повинні мати базову обізнаність щодо оперативної безпеки для мінімізації свого цифрового сліду та усвідомлення потенційних ризиків. Організації, які проводять розслідування з використанням даних у відкритому доступі, повинні забезпечити, щоб їхні слідчі пройшли навчання з інформаційної безпеки, для розуміння ризиків, з якими вони можуть зіткнутися, і розуміння трьох основних рівнів інформаційної безпеки: а) конфіденційність (наприклад, дозволяти лише повноважним користувачам отримувати доступ до даних); б) цілісність (забезпечення того, щоб дані не підроблялися та не змінювалися іншим чином неавторизованими користувачами); і в) доступність (забезпечення доступності систем та даних авторизованим

користувачам, коли вони цього потребують)» [18, с. 40-42].

Вказане в цілому можна екстраполювати на діяльність спеціалістів-профайлерів, проте з обмеженням на проведення самостійної діяльності щодо здійснення пошукових дій у відкритих джерелах інформації. На наше переконання та зважаючи на правовий статус і компетенцію всіх вищеназваних посадових та непосадових осіб, спеціалісти-профайлери не можуть самостійно здійснювати пошукову діяльність, а виконують консультативну/дорадчу функцію щодо направлення діяльності слідчого/працівника оперативного підрозділу з метою виявлення інформації, що може становити оперативний інтерес. Водночас після її документування та виявлення спеціаліст-профайлер може провести аналіз та зробити висновки щодо подальшого виявлення особи злочинця, попередження наступних

діянь, встановлення інфраструктури злочинної діяльності тощо.

Отже, формулюючи **висновки**, варто констатувати, що моделювання та профілювання, хоча і є дещо суміжними категоріями, що використовуються під час розслідування злочинної діяльності, проте мають суттєві відмінності, в тому числі в процесуальному значенні отриманих результатів. Під *моделюванням* варто розуміти відтворення ідеального процесу вчинення протиправного діяння в свідомості суб'єкта досудового розслідування, тоді як під *профілюванням* слід розуміти діяльність спеціальних суб'єктів (спеціалістів-профайлерів), пов'язану з інтерпретуванням доказової інформації, зважаючи на наявні в слідства матеріали кримінального провадження та слідову картину вчиненого кримінального правопорушення, у результаті чого формується профіль відповідної особи (підозрюваного, жертви, пособника тощо).

Анотація

У статті наголошено на тій обставині, що непоодинокими є випадками, коли в науковій літературі та на практиці поняття «профілювання» та «моделювання» фактично використовуються як синоніми, тим самим спонукаючи до системного дослідження вказаних феноменів задля формування несуперечливого розуміння під час їхнього використання як у практичній діяльності, так і наукових досліджень відповідного спрямування задля переосмислення усталених парадигм, що зазвичай використовуються у досудовому розслідуванні кримінальних правопорушень.

Підкреслено особливі здобутки у дослідженні розглядуваної тематики академіка В. А. Журавля, який ще в 1999 р. розробив теорію та методологію криміналістичного прогнозування, а також дослідників проблематики профілювання та моделювання М. В. Дідковської-Бідюк, М. А. Лепського, В. Г. Лукашевича, В. М. Філоненка, О. В. Юнацького та ін.

Обґрунтовано важливість на сьогоденному етапі розвитку криміналістичної науки виконання завдання визначення сутності профілювання та моделювання як складових планування розслідування кримінальних правопорушень.

Особливо наголошено на тій обставині, що суб'єктом моделювання може виступати слідчий та/або працівник оперативного підрозділу, у випадку профілювання – це має бути спеціально навчена особа (спеціаліст-профайлер), яка володіє спеціальними знаннями, зокрема в галузі поведінкових наук, що знається на фізіології людини, за допомогою доволі незначних деталей здатна прораховувати майбутні дії злочинця та за допомогою наявної слідової картини відтворити подію злочину.

Акцентовано увагу на тій обставині, що спеціалісти-профайлери не можуть самостійно здійснювати пошукову діяльність, а виконують консультативну/дорадчу функцію щодо направлення діяльності слідчого/працівника оперативного підрозділу з метою виявлення інформації, що може складати оперативний інтерес.

Наголошено, що під моделюванням варто розуміти відтворення ідеального процесу вчинення протиправного діяння в свідомості суб'єкта досудового розслідування, тоді як під профілюванням слід розуміти діяльність спеціальних суб'єктів (спеціалістів-профайлерів), пов'язану з інтерпретуванням доказової інформації, зважаючи на наявні в слідства матеріали кримінального провадження та слідову картину вчиненого кримінального правопорушення, у результаті чого формується профіль відповідної особи (підозрюваного, жертви, пособника тощо).

Ключові слова: профілювання, моделювання, планування розслідування, методи криміналістики.

Podobnyi O.O., Murashko A.S. Profiling and Modeling as Components of Criminal Offense Investigation Planning: Descriptive and Comparative Aspects

Summary

The article emphasizes that it is not uncommon in both academic literature and practice for the concepts of “profiling” and “modeling” to be used almost as synonyms, which necessitates a systematic study of these phenomena in order to develop a consistent understanding for their use in both practical investigative activities and academic research. Such an approach is intended to promote the rethinking of established paradigms that are typically applied during the pre-trial investigation of criminal offenses.

Special attention is drawn to the notable contributions of academician V. A. Zhuravel, who as early as 1999 developed the theory and methodology of criminalistic forecasting, as well as to the works of scholars who have examined issues of profiling and modeling, including M. V. Didkovska-Bidiuk, M. A. Lepskyi, V. H. Lukashevych, V. M. Filonenko, O. V. Yunatskyi, among others.

The article substantiates the importance, at the current stage of development of criminalistics, of defining the essence of profiling and modeling as components of the planning of criminal offense investigations.

It is particularly noted that the subject of modeling may be an investigator and/or an operative officer, whereas profiling should be carried out by a specially trained person (a profiler specialist) possessing specific knowledge, particularly in the behavioral sciences and human physiology, who, by analyzing seemingly insignificant details, is able to anticipate a criminal's future actions and reconstruct the crime event based on the available trace evidence.

It is stressed that profilers cannot independently conduct search or operational activities; rather, they perform a consultative/advisory function, guiding the work of investigators or operative officers in identifying information of operational relevance.

The article highlights that modeling should be understood as the mental reconstruction of the process of committing an unlawful act in the mind of the pre-trial investigation subject, whereas profiling should be understood as the activity of specialized subjects (profiler specialists) related to the interpretation of evidentiary information, taking into account the available case materials and the trace picture of the committed criminal offense, resulting in the formation of a profile of the relevant person (suspect, victim, accomplice, etc.).

Key words: profiling, modeling, investigation planning, methods of criminalistics.

Список використаних джерел:

1. Журавель В.А. Теорія та методологія криміналістичного прогнозування : дис... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Харків, 1999. 391 с.
2. Журавель В.А. Загальна теорія криміналістики: генеза та сучасний стан: монографія. Харків: Право, 2021. 448 с.

3. Лукашевич В.Г., Юнацький О.В. Моделювання у криміналістиці та пізнавальній діяльності слідчого : Монографія. Київ: КНТ, 2008. 184 с.
4. Філоненко В. М. Психологічні особливості злочинців-рецидивістів корисливого та насильницького типів: автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.06. Харків, 2015. 24 с.
5. Лепський М. А. Профайлінг злочинця та політика : монографія. Запоріжжя : ЦНСД, 2024. 400 с.
6. Дідковська-Бідюк М.В. Психолого-правові засади використання профайлінгу в діяльності Національної поліції : дис. ... доктора філософії : 053 – Психологія. Київ, 2021. 189 с.
7. Герасимов Р.Р. Методи моделювання (профілювання) при розслідуванні злочинів. Міжнародна науково-практична інтернет-конференція юридичного та історичного спрямування. URL: https://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=876
8. Мурашко А.С. «Профілювання» та «моделювання» під час досудового розслідування. *Європейські орієнтири розвитку України: нові виміри у воєнний час* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 16 трав. 2025 р.) : у 2 т. / за заг. ред. С. В. Ківалова. Одеса : Фенікс, 2025. Т. 1. С. 720-722.
9. Герасимов Р.Р. Моделювання при розслідуванні злочинів. *Часопис Київського університету права*. 2010. № 3. С. 253-257.
10. Кирилова Л. Таємниці розуму через профілювання в криміналістиці. *Profiling Club* : веб-сайт. URL: <https://profiling.club/tayemnici-rozumu-cherez-profilyuvannya-v-kriminalistici>
11. Гупалюк А.С. Застосування методу психологічного профілювання злочинця при здійсненні слідчих дій зі встановлення мотиву та мети злочину. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 10. С. 674-676. URL: http://lsei.org.ua/10_2023/163.pdf
12. Мурашко А.С. Перспективні напрями використання профайлінгу в Україні. *Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття : синергія наукових, освітніх та технологічних рішень* : матеріали Міжнародної конференції (м. Одеса, 19 травня 2023 р.). м. Одеса, 2023. С. 472–474. URL : <https://dspace.onua.edu.ua/items/f488416f-4fc3-4fcb-8929-a5a04c4f62da>
13. Цехан Д.М., Мурашко А.С. Використання соціальних медіа для вирішення ідентифікаційних завдань під час виявлення та розслідування злочинів, пов'язаних із державною зрадою. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 2. С. 481-483. URL : http://www.lsei.org.ua/2_2024/121.pdf
14. Самойленко О. А. Основи методики розслідування злочинів, вчинених у кіберпросторі : монографія. Одеса : ТЕС, 2020. 372 с.
15. Подобний О.О. Розвідувальний напрям оперативно-розшукової діяльності в перспективі кримінального аналізу. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 4. С. 539-542. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-4/129>
16. Криміналістика : мультимедійний навчальний підручник. URL : <https://arm.naiau.kiev.ua/books/criminalistics/info/lec2.html#:~:text=У%20криміналістиці%20використовують%20багато%20видів,явищ%20за%20допомогою%20відповідних%20розрахунків>
17. Мурашко А.С. Спеціаліст-профайлер як суб'єкт забезпечення розслідування: компетенція та функціональна спрямованість. *Вісник кримінального судочинства*. 2022. № 3-4. С. 201-207. URL: [https://vkslaw.knu.ua/images/verstka/Visnyk_Krim_Sud_3-4_22_231024_avt%20\(2\)-201-207.pdf](https://vkslaw.knu.ua/images/verstka/Visnyk_Krim_Sud_3-4_22_231024_avt%20(2)-201-207.pdf)
18. Торбас О.О. OSINT при розслідуванні кримінальних правопорушень : підручник. Одеса, 2024. 180 с.